

*Sharipova S.X.
BuxDU
Pedagogika kafedrası o'qituvchisi
Jumaeva D.T.
BuxDU Pedagogika fakulteti
Pedagogika va psixologiya yo'nalishi talabasi*

BUYUK SARKARDA- AMIR TEMURNING PEDAGOGIK QARASHLARI

Annotatsiya: Ushbu maqolada Amir Temurning ta'limga bo'lgan e'tibori va inson ongi, aql-zakovati, tafakkuri barcha muammolarni hal etishga qodirligi haqidagi fikrlari bayon etilgan. Bundan tashqari, uning muallimlarga ta'lim-тарбия jarayonini va sifatini yaxshilash bo'yicha ko'rsatmalari qayd etilgan.

Kalit so'zlar: aql -zakovat, ong, aqliy qobiliyat, axloq, munozara, mulohaza, inson kamoloti, ma'naviy- ma'rifiy vazifalar, ilm-fan rivoji.

*Sharipova S.Kh.
teacher
Department of Pedagogy
BuxDU
Jumaeva D.T.
BukhsU
student
editorial and psychology
Faculty of Editing*

PEDAGOGICAL VIEWS OF AMIR TEMUR IN BUYUK SARKARDA

Annotation: This article describes Amir Temur's attention to education and his thoughts on the ability of the human mind, intellect, thinking to solve all problems. In addition, his recommendations to teachers on ways to improve the structure and quality of education and training are under consideration.

Key words: intellect, mind, mental abilities, morality, judgment, human maturity, spiritual and educational tasks, development of science.

Sharq donishmandligini mukammal egallagan va rivojiga ulkan hissa qo'shgan Amir Temurning davlat va jamiyat haqidagi fikrlariga nazar tashlar ekanmiz: u davlatni boshqarishda, jamiyat hayotini yo'naltirishda bilim va aql ustun bo'lishi kerak, deb hisoblagan. Shaxs jamiyat hayotining farovonligini ta'minlashda davlatga rahbarlik qiluvchi kuchdir, shuning uchun mutafakkir davlat ishlarining to'qqizdan bir qismini kengash orqali hal etish zarurligini ta'kidlagan. Buyuk sarkarda ilm-fan va ta'lim zakovatini insoniyat jamiyati

taraqqiyotining ustuvor omillaridan biri sifatida anglab, insonning aql-zakovati, ichki ijodiy qobiliyatlariga chuqur ma'no berdi.

Uning favqulodda kamdan-kam aql-zakovati uning fazilatlaridan edi. Bizga ma'lumki, Ibn Arabshoh buni bilgan holda u haqida: "Temur axloqli, mulohazali insondir, uning aqliga hech qanday to'siq yo'q" deb yozgan. Insonning aqliy qobiliyatlariga e'tibor berish - kundalik hayotda va ijtimoiy hodisalarda yaxshi fazilatlariga ega bo'lish va etakchilikka olib boradigan yo'lni topishdir. Inson har qanday qiyinchilikni xotira va aql yordamida yengib o'tadi. Amir Temur aql va aql-zakovat aqliy yutuqlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, aqlning natijasidir, deb hisoblagan. Insonning aqliy rivojlanishida aqlning ahamiyatini eslatadi. Shuning uchun u qarorlarning tanqidiyligiga e'tibor qaratdi: "Ishon, lekin tekshir".

U har tomonlama yondashish va asosli qaror, shaxsiy fikr, jamiyat hayotidagi voqealarni to'g'ri baholay bilishni talab qildi. Qo'mondon aqlning anatomik va fiziologik qobiliyatiga emas, balki amaliy jihatlariga e'tibor berdi. O'z tajribasiga asoslanib, u berilgan barcha maslahatlarni tahlil qilib, eng yaxshisini tanlaganini yozgan. U muammolarni tezda hal qilish qobiliyatini va uning maqsadga erishish va bunday qobiliyatlarga ega bo'lishdagi ahamiyatini yuqori baholadi. Amir Temur: "Muammoni to'g'ri hal etish uchun ko'pchilikning fikrini tinglash kerak, zero, aql-zakovat – individual qobiliyatdir. Har bir insonning fikrini o'rgangandan so'ng, sintezni tahlil qilishning ahamiyatini hisobga olgan holda, ulardan eng yaxshi fikrlardan foydalaning, aniqlik va bajarilishning mavhumligini taqqoslang. Qo'mondon jangdagi g'alaba va mag'lubiyatni taqdir taqozosi sifatida anglagan, buni insonning aqliy qobiliyatlari yordamida oldindan ko'rish mumkin edi -deb aytib o'tgan.

O'z fikrlarini isbotlash uchun u shunday deydi: "Mening bashoratlarim taqdirga to'g'ri keldi. Agar inson o'z orzu-umidlarini, maqsadini ro'yobga chiqarishda sezgiga tayangan holda harakat qilsa, u ezgu ishlarga vosita bo'lib xizmat qiladi.

U olim sifatida ilm-fanni puxta egallashni, harbiy taktikani ishlab chiqishni, davlatni tinch yo'l bilan boshqarishni, hayotiy masalalarda yangi taklif va usullarni qo'llashni, chalkashliklarning oldini olishni aqlning natijasi deb bildi. "100 otliq qila olmaydigan narsani bitta aqlli harakat bilan qilish mumkin", dedi u. Buyuk alloma ko'p, ammo tajribasiz odamlarni bitta aqlli odamdan ustun qo'ydi: "G'alaba kuchda emas, balki aqlda". Bu erda biz jismoniy emas, balki insonning hayotini osonlashtiradigan aqliy qobiliyatdan xabardormiz. Temur tuzuklarida insonning aql-zakovati, aqliy faoliyatiga doimo e'tibor bergan.

Bosh qo'mondon oqilona va adolatli hukumat bo'lishi mumkinligiga ishonib, o'z asarlarida ijtimoiy hayotni obod qilish yo'llari va usullarini belgilab berdi. Amir Temur ta'lim sifatiga katta ahamiyat bergan. U yoshlarga saboq berish jarayonida ularga "Qur'oni karim" mazmunini, undagi fikr-mulohazalar mazmunini tushuntirish, shu bilan birga tinglovchilarga davlat qonunlari, shariat

va ularning qonun-qoidalarini tushuntirishni talab qildi. Hayotda amal qilish, axloq masalasida esa Muhammad Ibn Abdulloh yaratgan “Hadis”ni o‘rganish va unga rioya qilish, ana shu talablarga rioya qilgan holda, inson kamoloti yo‘lida harakat qilishni ko‘rsatib o‘tdi.

Amir Temur har bir shaharga musulmonlarga diniy masalalar, diniy fiqh va hadis ilmidan saboq berish uchun olim va muallimlar tayinladi. Hukmdor yoshlarga diniy fanlarni o‘rgatish bilan birga, akademik I.Mo‘minov yozganidek, matematika, geometriya, muhandislik fanlari, me‘morchilik, astronomiya, adabiyot, tarix va musiqa fanlariga ham katta e‘tibor bergan. Amir Temur ham yoshlarga geografik bilimlarni o‘rgatish tarafdori edi. U o‘zi bormagan mamlakatlar haqidagi bilimlarni o‘zlashtirishga e‘tibor bergan, aniqsa, kartografiyani chuqur egallagan.

Buni Allohdoqda yozgan maktubi va Xitoy xaritasini yaratish haqidagi buyrug‘ida ko‘rishimiz mumkin. O‘zi yaratgan akademiyadagi olimlar faoliyatini kuzatdi. Ma‘lumki, komandirning pedagogika haqida tushunchasi bor edi. U o‘z uchrashuvlarida, olimlar bilan uchrashar ekan, davlatning ichki va tashqi holati, diniy-huquqiy vazifalardan tashqari, davlatdagi ma‘naviy-ma‘rifiy vazifalar, odamlarning xulq-atvori, odob-axloqi haqida ham fikr almashdi.. Buni Amir Temurning arab olimlari bilan suhbatidan yaxshi bilamiz. Suhbat erkin muzokaralar va ochiq fikr bilan olib borildi. Suhbat davomida u muammoni to‘g‘ri hal qilish uchun chalkash savollarni tashladi.

Har bir huquqshunos o‘zini madrasada o‘tirgandek his qilardi, har biri o‘zini ko‘rsatishga, savollarga javob berishga shoshilardi. Amir Temurning bu usuli maktab va madrasalarda talabalar bilan suhbatda keng qo‘llanilgan va o‘z davrining mukammal pedagogik tajribasi hisoblangan. U olimlarga ustozlik qilish davlat taraqqiyoti, yoshlar ta‘lim-tarbiyasi uchun muhim ahamiyatga ega ekanini yaxshi bilardi. Shundan kelib chiqib, mahalliy va xorijlik mudarrislariga dars berish, ularni uy-joy, yaxshi maosh bilan ta‘minlash uchun barcha imkoniyatlarni yaratdi. Buni yanada samarali amalga oshirish uchun davlat muassasalarida olim va hunarmandlarga ish berishni buyurdi.

Ibn Arabshoh shunday yozgan edi: “Oddiy hunarda ham savod ko‘rib, uni juda ma‘qulladi” [4, 1994]. Albatta, u o‘z ishini chuqur biladigan, xizmati uchun dunyoni ko‘rgan donishmandlarni tanlagan. U hayotning har jabhasida zukko va zehni insonlarni juda hurmat qilgan. Amir Temur olim qalamiga mansub ilmiy asarlarni bilim va kasb-hunar rivojining asosiy quroli deb bilgan, kitob yoki yozma asar odamlarga undan keyingi uzoq muddatlarda so‘zsiz foydalanish va yashashni o‘rganish imkonini beradi, deb hisoblagan.

U kitobga baho berar ekan, kishilarga ta‘lim berishda, ongini yuksaltirishda, tarbiyalashda, ijod qilishda katta ahamiyatga ega, bilim asosi va ustoz, deb hisoblaydi. Kitobni ilm asosi deb bilgan Amir Temur Movarounnahr poytaxti – Samarqandda mashhur yirik kutubxona tashkil etib, ko‘plab davlat olimlarning e‘tiborini tortdi. Kutubxonada Sharq, Xitoy, Hindistonda yaratilgan kitoblar, qo‘lyozmalar; Rossiyaning g‘arbiy qismidan, Armaniston, Rim va

boshqa davlatlardan ham noyob kitoblar keltirildi. Masalan, Temur Kichik Osiyoni bosib olgach, qadimiy Bursa shahrida boy kutubxona topadi. Ot aravalarga ortilgan barcha qimmatbaho kitoblar Samarqandga olib keltiriladi.

Demak, Amir Temur ilm-fan, san'at va madaniyatga chin ma'noda homiylik qilganligi tufayli Samarqandda me'morchilik, she'riyat, ilm-fan, monumental rang tasvir, manzarali rang tasvir, to'qimachilik san'ati, naqqoshlik, kandakorlik, toshtaroshlik, shishasozlik, kulolchilik g'oyatda rivojlandi. O'z davrining eng mohir me'morlari Samarqandda osmono'par binolarni qurishib, Amir Temur davlatining shon-shuhrati va qud-ratini abadiyatga muhrladilar. XIV–XV asrlarda Samarqand Turonning eng ulug' daholari uchun ijodiy laboratoriya vazifasini ham bajardi. Negaki, bu davrlarda yuksak g'oyalar, tafakkurlar, nodir san'at asarlari Samarqandda tug'ilar, rivojlanar va amaliyotga aylanib, Sohibqiron davlatining chekka-chekalariga tarqalar edi. Shu tufayli, Amir Temur yaratgan qudratli davlatning poytaxti bo'lgan Samarqandda insoniyat madaniyati tarixidagi eng nodir hodisa, Renessans – Uyg'onish jarayoni boshlandi va rivojlandi. Samarqandda Amir Temur va Mirzo Ulug'bek davrida porlagan ilm-fan, san'at-madaniyat mayog'i Eron, Hindiston, Xuroson, Turkiya kabi davlatlarda ham ilm-fanning rivojiga katta ta'sir ko'rsatib kelmoqda.

Adabiyotlar:

1. И. Муминов "Роль и место Амира Тимура в истории Средней Азии", Т., 1993
2. С.П. Толстов, "Древний Хорезм", М.,1948
3. Гражданская культура как важный компонент воспитания гармонично развитого поколения
4. БК Ходжаев, СХ Шарипова - //ББК 74.48 Р 76. – 2019. – С. 248.
5. Application of problem educational technologies in higher education system
6. S Sharipova - Asian Journal of Research in Social Sciences and ..., 2022
7. CIVIC CULTURE AS AN IMPORTANT COMPONENT OF THE UPBRINGING OF A HARMONIOUSLY DEVELOPED GENERATION
8. OU Kurbonova, SK Sharipova, DI Tosheva - Gospodarka i Innowacje., 2022
9. Mastery of the teacher-garant of stable development S Sharipova ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal 12 (4), 269-27